

Tóth Zoltán

**Az Abasáron végzett Árpád-kori
templom és temető feltárás
rövid beszámolója**

2014

MÁTYÁS KIRÁLY MÚZEUM
VISEGRÁD

Abasáron az ideiglenes vízvezeték kiváltó, Mátrafüred és Abasár között fekvő végleges vízvezeték kiépítésekor 52 m hosszúságú szakaszon a község egyik kora Árpád kori temploma és templom körüli temetője került elő. A Heves megyei település külterületén, a Petermal részen, Szabó János Győző 1979-es ásatása alapján már részben ismertek voltak az egykori Szent Petronilla kápolna előzményei.

2014 áprilisának közepén kezdődött a nyomvonal kiásása, amely során a régészeti lelőhely közelében állandó régészeti szakfelügyeletet biztosított az egrri Dobó István Vármúzeum. Néhány napos munkavégzés után a munkagép megbolygatta a temető első sírját. A lelőhely kiterjedését ezek után megállapítottuk, majd április második felében elkezdődött a sírok kibontása, amely június közepéig tartott.

A lelőhely környezetében komoly mezőgazdasági tereprendezési munkákat végeztek az 1960-as években. Ezek során a Szent Petronilla kápolna még álló falait ledöntötték, a szentély környékén a domboldalt levágták, valamint egyes részokról kb. 80-100 cm földet is elhordtak. A temetkezéseket a mai felszíntől átlagosan 130 cm mélyen találhatók meg. Azonban a tereprendezés után sírok egy része közvetlenül a felszín alól, 20-30 cm-ről került elő.

Az 1746-ban már romos állapotában említett Szent Petronilla kápolnáról Szabó János Győző az 1979-es ásatása után megállapította, hogy középkori, azon belül is Árpád-kori eredetű épület volt. Két építési periódusát különböztethetjük meg. Az első épület 6x6 m-es, négyzetes hajóval és félköríves szentéllyel rendelkezett, felmenő falai 20-80 cm-esek voltak. Az épület köveit a közeli Gyöngyössolymosról szereztek be. A második periódus temploma az elsővel azonos szélességű volt, de annál jóval hosszabb, minimum 22-24 m hosszúságú lehetett. Az első templom falának szélessége 100 cm körüli, a második templomé 130 cm körüli. Az új épület padlószintjét 30 cm-el megemelték a korábbi templomhoz képest; köanyaga pedig a keményebb kőzet helyett rosszabb minőségű homokkő volt. Az első padlószint felett közvetlen égési réteget figyelt meg az ásató. A későbbi periódus szentélye elpusztult az 1960-as évek

1. kép A lelőhely légifotója

tereprendezései során, ezért formája nem volt meghatározható.

A templom egyik építési ideje sem keltezhető pontosan. Az első épületnek a 11. század első felében már állnia kellett, mivel a temetőt a leletanyag alapján legkésőbb a 11. század közepén már használták. Szabó János Győző a templom leégését a 13. századra feltételezte az ásatási megfigyelései alapján, valamint az új templom felépítését a század közepére-második felére keltezte. Azonban véleménye szerint a mongol hódítás után a település lakói már nem ide, hanem a mai faluhelyre települtek vissza, és ekkor építették volna a ma is álló Szent Péter és Pál templom őst. Fodor László feltételezése szerint a bencés kolostor mellett mindkét plébániatemplom egyszerre is létezett.

A második periódusú templom nyomvonal által érintett, a nyugati bejáráthoz közeli maradványait kb. 5 m²-en tártuk fel. Az épület járósíntje habarcsos-kavicsos rétegből állt, amelynek átvágása után 5 temetkezést sikerült dokumentálnunk a templom belsejében. Az egyik sírt a templom meghosszabbításakor, a járósínt kialakítása során bolygathatták meg,

2. kép A Szent Petronilla kápolna még álló falai az 1940-es években

azonban csontjainak egy része majdnem anatómiai rendben volt. A maradványok felszedése során a felnőtt váza alatt egy gyermek szinte bolygatatlan váza került elő.

Tehát ezeket a temetkezéseket nem tekintjük a templomon belüli síroknak, a második periódustól korábbiak, a 11. századi épület nyugati fala előtt ásták el a halottakat. A járósínt rétegéből több csont is származott, amelyek szintén a korábbi, 11. századi temetkezések bolygatására utalhatnak az új templom felépítésekor.

A középkori templom és a kora újkorban használt kápolna között nem ismerjük az átmenetet. A Szent Petronilla kápolna a maradványai alapján valószínűleg méreteiben megegyezett a középkori templommal, legfeljebb kisebb átalakításokat végezhettek rajta. A templom inkább funkcióbeli változáson mehetett át a késő középkor után, amelynek következtében a későbbi időszakban már csak kápolnaként használták. 1746-ban már romos állapotokról írtak, azonban a helyi lakosok a nagyobb egyházi ünnepeken még a 20. század első felében is kilátogattak az épület romjaihoz.

Templomon belüli temetkezésként három sírt értelmezhetünk. Egy gyermeknek, valamint kettő felnőttnek a sírját találtuk meg a járósínt alatt. Tárgyi leletanyag nem volt a halottak

3. kép A templom feltárt része a légifelvételen

4. kép A templom belsejében feltárt egyik sír

mellett, amelyek a személyek eltemetési idejére utalnának, ezáltal pedig valamennyire az épület

második periódusának használatát is keltezhethetnénk.

Az ásás befejezésével 63 sírt dokumentáltunk, valamint jelentős mennyiségű szórvány csontanyagot gyűjtöttünk össze a sírok tisztításakor és kibontásakor. Ezek alapján feltételezhetően közel 100 ember maradványait találhattuk meg. A területhez képest magas sírszám a középkori temetőkre jellemző szuperpozíciók, sírátvágások miatt volt, amikor is egy körítőfallal körülhatárolt területen bizonyos temetőrészeket hosszabb ideig, pár száz évig is használtak az egykoron itt élők.

Az Árpád-kori templom nyugati bejárata előtt, és az északi fal mellett megközelítően szabályos sírsorban helyezték el a halottakat, átlagosan 0,5-1 m távolságra egymástól. Azonban az épület déli-délkeleti részén sűrűbben temetkeztek, ennek következtében bizonyos esetekben egymás alatt kettő-három sírsort is dokumentálhattunk.

A templom körül legalább 300-400 elhunytat temethettek el, azonban ettől magasabb sírszám is elképzelhető. A szentély körüli pusztulás során minimum 50 sír megsemmisülhetett, a domboldal alján nagyobb mennyiségű csontmaradványok találhatóak a felszínen nagyobb esőzések után.

5. kép Az elhunyt bal oldalán koporsó maradványa. A férfi lábvégei között volt a Könyves Kálmán érem

A halottakat keresztény szokás szerint nyugat-keleti tájolással, arccal keletnek temették el. Az elhunytak egy részét valamilyen szerves anyagba (textil, bőr) tekerhették be, azonban több koporsó famaradványa is megtalálható volt a test közelében. A rokonok elhunytjaikat rönkkoporsóba temették.

Öt személyt kőpakolásos sírban helyeztek el, amelyeknél kőlapokkal vették körbe az elhunytat, illetve a sírt nagyobb, többnyire négyzetes fedőlapokkal borították le. Az egyik temetkezés egy Könyves Kálmán dénárt tartalmazott, ezen kívül még 2 darab ovális alakú vascsat volt a sírokban. A szegényes leletanyag ellenére az érem, valamint a sírok egymáshoz közeli, temetőn belüli helyzete alapján elsősorban a 10. század végére – 11. század első harmadára keltezhetjük a kőpakolásos sírokat.

A sírok leletanyaga az Árpád-kori köznépi temetők régészeti hagyatékát tükrözi. A sírokból 20 db bronzhuzalból hajlított S-végű hajkarika, 2 db ezüst S-végű hajkarika, 2 db vascsat, valamint 2 db ezüst dénár származott. Az egyik érem Salamon (1063-1074), a másik pedig Kálmán (1095-1116) király által veretett dénár volt. A tárgyi hagyaték alapján a 11. század közepétől a 12. század végéig lehet keltezni a temető használati idejét.

6. kép Kőpakolásos sírok a fedőlapok felszedése előtt

A település jelenlegi központjában található Szent Péter és Pál apostol Római Katolikus Plébániatemplomnak is nagy valószínűséggel volt 11. századi előzménye. Ezek alapján megállapítható, hogy Abasár az Árpád-kor elején több – legalább kettő – településegységből állhatott, amelynek centrumában a Bolt-tetőn az Abák által építtetett udvarház volt. A nemrég feltárt temetőrészlet elhunytjai vélhetően az Abák rezidenciáját ellátó szolgálónépi település egykori lakói voltak.

7. kép Kőpakolásos sírok a fedőlapok felszedése után